

Rond de Waddenzee duiken de laatste paar jaar begrippen op als Raad voor de Wadden, Waddenacademie, Zee- en Kustonderzoek, Het Tij Geleerd, Waddenfonds.

Is hier sprake van elkaar in de wielen rijden, of wordt er samengewerkt en vullen de organisaties elkaar aan? In het onderstaande wordt gepoogd de lezer wegwijs te maken en de relaties tussen de begrippen en activiteiten aan te geven.

Raad voor de Wadden

De Raad voor de Wadden is in 2002 ingesteld op basis van de Wet op de Raad voor de Wadden. Hij heeft de taak om de regering en de Staten-Generaal te adviseren over aangelegenheden die van algemeen belang zijn voor het Waddengebied (www.raadvoordewadden.nl). Uitgangspunt voor de Raad is de hoofddoelstelling 'natuur', zoals die in de wetgeving is neergelegd. Binnen de voorwaarden van deze hoofddoelstelling wordt een afweging gemaakt tussen de verschillende belangen die in het Waddengebied spelen.

Het meest recente advies (voorjaar 2008) gaat over zoet-zout overgangen. De minister van LNV vroeg te adviseren over de keus tussen Westerwoldse Aa, Lauwersmeer, Noard Fryslân Bûtendyks en Amstelmeer als plek voor het realiseren van één natuurlijke zoet-zout overgang. De Raad meent dat er zoet-zout overgangen zijn in soorten en maten, waarbij sommige groepen organismen in de ene, andere groepen in de andere overgang het meest tot hun recht komen. De Raad ziet mogelijkheden voor vissen, planten en vogels in een zoet-zout overgang bij de Afsluitdijk van het IJsselmeer, voor planten en vogels in het Eems-Dollard estuarium (en niet in de Westerwoldse Aa zoals gevraagd), voor planten en vogels buitendijks op de eilanden, voor vissen binnendijks en voor planten en vogels buitendijks bij het Amstelmeer, voor planten en vogels in Noard Fryslân Bûtendyks, voor vissen, planten en vogels binnendijks in de Marnewaard in het Lauwersmeer. De kennis over ongewervelde dieren is te gering om in het advies te betrekken.

In 2005 heeft de Raad geadviseerd over de rol van de Waddenacademie met name ten aanzien van fundamenteel onderzoek, toegepast onderzoek en monitoring. Voor wat betreft het fundamentele onderzoek is NWO bij uitstek geschikt om het benodigde onderzoek uit te (laten) voeren. Om het toegepast onderzoek te structureren adviseert de Raad een kennisnetwerk op te zetten waarin deskundige gebruikers, met name natuurbeschermingsorganisaties en onderzoekers, nauw samenwerken. Een dergelijk netwerk bestaat al ruim 15 jaar ten behoeve van de uitvoering van het Overlevingsplan Bos en Natuur (OBN). Tenslotte adviseert de Raad

om een verbetering van de afstemming tussen de verschillende uitvoerders van monitoringprogramma's (diensten van verschillende ministeries), en tussen uitvoerders en interpreteerders/onderzoekers te bewerkstelligen. De eindconclusie is dat de Raad de noodzaak te komen tot een Waddenacademie niet ziet en adviseert gebruik te maken van al bestaande structuren en netwerken.

Waddenacademie

Er zijn inmiddels wel vergevorderde plannen om te komen tot een Waddenacademie en die onder te brengen bij de Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen (KNAW). Een belangrijke taak voor de Waddenacademie is het formuleren van voor het Waddengebied relevante onderzoeksvragen waarvoor middelen kunnen worden aangevraagd bij het Waddenfonds. Daarnaast gaat het om het bevorderen van een samenhangend onderzoekprogramma en het bevorderen van informatievoorziening tussen kenniswereld, overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Het gaat hierbij niet alleen om natuurwetenschappelijke kennis, maar ook om sociaal-culturele kennis.

De Waddenacademie gaat zich vestigen in Leeuwarden en krijgt een kleine staf. Er worden vijf personen aangesteld op het niveau van hoogleraar voor sociaal-economische, cultuur-historische, sociaal-culturele, geologische en ecologische aspecten voor 1 dag in de week. Eén van deze mensen wordt aangesteld als voorzitter voor 2 dagen in de week. De advertenties voor de kandidaten zijn afgelopen voorjaar geplaatst. De leden worden aangesteld voor een periode van vijf jaar blikens de tekst van de advertentie. Voor het eerste jaar heeft de KNAW middelen gevraagd bij het Waddenfonds (zie hierna). Deze middelen zijn inmiddels toegewezen met als opmerking dat na één jaar zal worden bezien in hoeverre het de Waddenacademie is gelukt een bijdrage te leveren aan de kennishuishouding (zonder nadere omschrijving). De doeltreffendheid van de nog te starten Waddenacademie zal sterk afhangen van het 'gezag' dat de academie kan verwerven in internationaal en nationaal verband binnen de wetenschap en het beleid, dat wil zeggen de reeds bestaande en erkende onderzoekinstellingen.

Zee- en Kustonderzoek van NWO

In 2007, na jarenlange voorbereiding, heeft de organisatie voor het Nederlands Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) het onderzoekprogramma Zee- en Kustonderzoek (ZKO) gelanceerd ten bedrage van € 12 miljoen voor in totaal 4 jaar. Hierbij bleek dat de onderzoekers op het gebied van natuurwetenschappelijk onderzoek en monitoring goed in staat zijn programma's te schrijven die de toets der wetenschappelijke kritiek kunnen doorstaan. In ZKO wordt geen sociaal-economisch onderzoek gefinancierd. Dit programma wordt gefinancierd door NWO, NAM, het ministerie van Verkeer en Waterstaat en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Naast vertegenwoordigers van deze organisaties zit een aantal wetenschappers in de programmaraad. Van de door de programmaraad goedgekeurde programma's voor fundamenteel onderzoek kon slechts een deel worden gehonoreerd:

- interacties in voedselwebben in het natte deel van de Waddenzee,
- interacties tussen sedimentatie en herbivorie op kwelders,
- veranderingen in de stikstofkringloop in de Waddenzee,
- veranderingen in de fosfaat-balans in de Waddenzee.

Op het gebied van monitoring worden gefinancierd:

- benthos en vogels in intertijdsgebied en sublittorale zone in de Waddenzee,
- primaire productie in de Waddenzee,
- vissen in de Waddenzee,
- netwerk voor het meten van veranderingen in draagkracht van de Waddenzee,
- compilatie van gegevens en modellering.

Bij de monitoring zit de pijn in het feit dat de programmaraad de prioriteit legde bij min of meer onderling samenhangende activiteiten in het westelijk deel van de Waddenzee. Door een tekort aan middelen is het gevolg dat in het oostelijk deel geen monitoring plaatsvindt! Dit is natuurlijk ook niet bevorderlijk voor samenwerking met onze oosterburen. Hier ligt duidelijk nog een grote uitdaging!

Het Tij Geleerd

In 2005 lanceerden acht natuurbeschermingsorganisaties (It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Stichting Het Groninger Landschap, Stichting Landschap Noord-Holland, Stichting Wad, Vogelbescherming Nederland, Waddenvereniging) op een symposium van de Raad voor de Wadden ideeën voor wat zij noemden een Rijke Zee, Gezonde Kwelders,

Willemsduin

Stuifdijk paal 10

Wegwijzers op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog (foto: Janina Spalke).

in het boekje 'Eilanden Natuurlijk. Natuurlijke dynamiek en veerkracht op de Waddeneilanden' (www.hettijgeleerd.nl),

gelanceerd op 23 mei 2008 in Leeuwarden tijdens een symposium georganiseerd door het expertteam voor het Droge Wad. De schrijvers schetsen de reconstructie van een zogenaamd modeleiland bestaande uit Eilandkop, Duinboogcomplex, Washovercomplex, Eilandstaart, Strand en vooroever. Vervolgens geven ze aan welke van deze elementen nog herkenbaar zijn op de huidige Waddeneilanden. Het boek bevat geen nadere uitwerking en lokalisatie van concrete maatregelen, maar geeft daarvoor wel handreikingen.

In de zomer van 2008 is een vergelijkbaar expertteam voor het Natte Wad (getijdegeulen, wadplaten, kwelders) geformeerd, als vervolg op de Workshop 'Natte Wad' gehouden in maart 2007 in Leeuwarden. Het doel is te komen tot een integrale ecosysteemvisie op herstel en behoud van biodiversiteit en het natuurlijk functioneren (zowel biotisch als abiotisch) van het natte deel van de Wadden voortbouwend op Het Tij Geleerd startdocument. Als volgende stap wil men komen tot het prioriteren van mogelijke herstelmaatregelen (zowel actieve ingrepen als het staken van activiteiten). Ook hier is de samenstelling van de groep een combinatie van mensen uit onderzoek en natuurbeschermingsorganisaties.

Waddenfonds

In 2004 bracht de Adviesgroep Waddenzeebeleid (commissie Meijer) advies uit over de relatie tussen gaswinning en schelpdiervisserij in de Waddenzee in relatie tot de natuur. In dit advies benadrukte de Adviesgroep het belang van investeringen in het Waddengebied. Naar aanleiding van dit advies heeft het kabinet besloten € 800 miljoen extra in de Waddenzee en het Waddengebied te investeren, verspreid over een periode van 20 jaar, door het stichten van het Waddenfonds. Dit fonds wordt jaarlijks gevuld met aardgasbaten. De minister van VROM besluit jaarlijks tot het openstellen van een tender voor projectaanvragen. Voor het eerst in 2007 konden aanvragen worden ingediend bij het Waddenfonds, met name voor niet-economische projecten. Voor een groot deel passen die aanvragen, voor zover ze betrekking hebben op natuurbehoud, in het kader geschetst in Het Tij Geleerd. De meer dan 100 ingediende aanvragen voor de eerste ronde hebben een beoordelingsprocedure doorlopen en eerder dit voorjaar is bekend gemaakt dat 19 projecten mogen worden uitgevoerd voor een bedrag van € 40 miljoen (www.minvrom.nl). Voor het natuurbehoud zijn o.a. van belang: Hallumer Rijt vispassage en zoet-zout gra-

diënt, Biodiversiteit en natuurbeheer van kwelders, Kwelderherstelprogramma Groningen. Van de drie belangrijke eenheden in het Waddengebied, het wad, de duinen en de kwelders, zijn dus nog geen projecten gehonoreerd voor het wad en de duinen. Hier ligt dus een grote uitdaging met het oog op de interactie met visserij (o.a. Nijland, dit nummer, over de mosselvisserij) en kustverdediging.

Er zijn ook projecten gehonoreerd van andere aard zoals Bezoekerscentrum Nieuwe Stijl Schiermonnikoog, Herinrichting haven Termunterzijl, Noordelijke Elfstedenvaarroute. De Waddenacademie is één van de andere projecten die worden bekostigd uit het Waddenfonds. Voor het eerste jaar is € 900.000 beschikbaar gesteld voor de Waddenacademie. Het grootste deel van dit bedrag gaat op aan (kantoor)personeel en huisvesting. Een klein deel kan worden besteed aan onderzoek. Zolang geen mensen zijn aangesteld is niet duidelijk hoe dit laatste zal worden vormgegeven. Gedurende de beoogde looptijd van 20 jaar voor het Waddenfonds kunnen de uitgaven voor de Waddenacademie dus flink oplopen als de academie blijft bestaan gedurende de gehele looptijd van het Waddenfonds. Voor onderzoekers en natuurbeschermers die goede, maar niet gehonoreerde, aanvragen hebben ingediend bij ZKO en het Waddenfonds is dat voorsnog geen leuke gedachte.

Doolhof

In het bovenstaande zijn enkele spelers en hun activiteiten in het Waddengebied aangegeven. Op dit moment lijkt het een doolhof waarin een duidelijke wegwijzer in de vorm van regie ontbreekt. Die regie wordt nu toegeschreven aan de Waddenacademie. Het probleem is dat dat nu precies de instelling is die nog niet bestaat. De eerste vraag is dan ook hoe het straks verder gaat met de interactie tussen ZKO, de twee expertteams van Het Tij Geleerd, de Waddenacademie en het Waddenfonds. De tweede vraag luidt in hoeverre alle activiteiten leiden tot beheer waarmee de biodiversiteit in het Waddengebied is gediend. Daarbij komt nog een lastige kwestie om de hoek kijken: voor de kwelders en de duinen is duidelijk wie de verantwoordelijke natuurbeschermingsorganisaties zijn. Voor het wad is dat niet duidelijk: er is helemaal geen natuurbeschermingsorganisatie die het beheer voert over het wad.

Prof.dr. J.P. Bakker
Community and Conservation Ecology
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 14, 9750 AA Haren
j.p.bakker@rug.nl

Natuurparels Binnendijks, Levendige Eilanden, Beleving en Draagvlak. Dat gebeurde met een boekje: Het Tij Gekeerd, Herstelplan voor het Waddengebied (www.hettijgekeerd.nl). Dit boekje schetst voor elk van de vijf genoemde programma's een streefbeeld voor het jaar 2025. Per programma worden maatregelen genoemd als voorstel, voorbeeld of inspiratiebron. Hierop volgend hebben in 2007 deze organisaties samen met onderzoekinstellingen (Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, Nederlands Instituut voor Ecologie, Radboud Universiteit Nijmegen, Rijksuniversiteit Groningen, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Technische Universiteit Delft, Universiteit Twente, Utrecht Universiteit, Wageningen IMARES, Wageningen Universiteit Research Centrum) verdere invulling gegeven aan de plannen in het boekje 'Het Tij Geleerd'. Er worden herstelmaatregelen voorgesteld voor 'Het Waddengebied als geheel', 'De Eilanden', 'Het Natte Wad', 'De Kwelders' en 'De Estuariene Overgangen' (www.hettijgeleerd.nl). Voor de beoogde herstelmaatregelen is de volgende basisfilosofie gehanteerd:

- herstel van de draagkracht voor en de structuur van het natuurlijke voedselweb in het Waddengebied en de Noordzee,
- herstel van de verbindingen tussen de diverse onderdelen,
- herstel van de natuurlijke dynamiek en de bijbehorende morfo-ecologische elementen,
- herstel van de biodiversiteit in het Waddengebied.

Tegelijkertijd heeft een team bestaande uit experts uit de kringen van de natuurbeschermingsorganisaties en onderzoekinstellingen (voor een deel uit het OBN-deskundigenteam 'Duin en Kust') voor het Droge Wad (d.w.z. met name de duinen) een visie uitgeschreven